

УДК 378.011.3-051:78

DOI: 10.31499/2307-4906.2.2021.236649

МОДЕЛЬ ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ МУЗИЧНОГО МИСТЕЦТВА У ПРОЦЕСІ ВИВЧЕННЯ ФАХОВИХ ДИСЦИПЛІН

Яловський Павло, аспірант кафедри педагогіки і психології, Кременецька обласна гуманітарно-педагогічна академія імені Тараса Шевченка.

ORCID: 0000-0002-4116-1674

E-mail: yalowskiy.pavlo@gmail.com

У статті висвітлено сутність понять «модельовання» та «модель» у контексті сучасної педагогіки. За результатами теоретичного аналізу наукових праць, а також враховуючи специфіку фахової підготовки здобувачів вищої музично-педагогічної освіти, розроблено авторську структурно-функціональну модель формування професійної компетентності майбутніх учителів музичного мистецтва під час вивчення фахових дисциплін, яка складається із цільового, теоретико-методологічного, змістового, організаційно-процесуального та оцінно-результативного блоків. Описано зміст складових моделі.

Ключові слова: професійна компетентність, майбутні вчителі музичного мистецтва, модельовання, модель, фахові дисципліни, формування професійної компетентності майбутніх учителів музичного мистецтва, педагогічні умови.

THE MODEL OF FORMING PROFESSIONAL COMPETENCE OF FUTURE MUSICAL ART TEACHERS IN THE PROCESS OF STUDYING PROFESSIONAL DISCIPLINES

Yalovskyi Pavlo, Postgraduate Student of the Department of Pedagogy and Psychology, Taras Shevchenko Regional Humanitarian Pedagogical Academy of Kremenets.

ORCID: 0000-0002-4116-1674

E-mail: yalowskiy.pavlo@gmail.com

The article is devoted to one of the current problems of higher pedagogical education – forming professional competence of future musical art teachers.

The study reveals the essence of the concepts of ‘modelling’ and ‘model’ in the context of modern pedagogy. It is indicated that forming the higher music and pedagogical education applicants’ professional competence is a purposeful and pedagogically guided process aimed at developing their personal potential, as well as mastering the system of knowledge, skills, abilities, and experience necessary for professional activity.

By the results of the analysis of modern domestic researchers’ scientific works, as well as considering the specifics of professional training of music teachers in higher education institutions, an author’s structural and functional model of forming the future musical art teachers’ professional competence in the process of studying professional disciplines has been designed – a comprehensive, holistic, dynamic system which reflects and theoretically substantiates the structure of the process, and consists of the

target (social order, purpose, tasks), theoretical and methodological (methodological approaches and principles), content (complex of professional disciplines and non-credit educational component "Future musical art teachers' professional competence"), organizational-procedural (forms, methods, means, stages of realization of the model) and evaluation-effective blocks (structure, criteria, levels of formation of the studied phenomenon). The content of the model components has been described.

It is emphasized that an integral component of the designed model is a set of pedagogical conditions, which play an important role in achieving the goal.

Keywords: *professional competence, future music-art teachers, modelling, model, professional disciplines, forming professional competence of future musical art teachers, pedagogical conditions.*

Сьогодні однією із актуальних проблем вищої педагогічної освіти є забезпечення формування у здобувачів професійної компетентності, яка обумовлює здатність майбутніх учителів музичного мистецтва до моделювання та творчої реалізації музично-освітнього процесу, використання сучасних музично-педагогічних технологій та новітніх мультимедійних засобів для виконання фахових завдань, постійного самовдосконалення. Вирішення означеної проблеми вимагає модернізації системи професійної підготовки педагогів-музикантів у закладах вищої освіти, зокрема оновлення змісту навчальних дисциплін, упровадження дієвих форм, методів і засобів навчання, створення сприятливих для фахового та особистісного розвитку умов. На нашу думку, одним із ефективних інструментів для досягнення поставленої мети є розробка та реалізація моделі формування професійної компетентності майбутніх учителів музичного мистецтва під час вивчення фахових дисциплін.

Аналіз останніх досліджень і публікацій засвідчив, що численні аспекти проблеми формування професійної компетентності майбутніх педагогів-музикантів висвітлено у дослідженнях Л. Гаврілової, А. Козир, М. Михаськової, Л. Пастушенка, Т. Пухальського, М. Томашівської, Цзяна Хепіна, Н. Юдзінок та інших.

Однак, незважаючи на низку представлених праць, подальшого наукового осмислення потребують шляхи модернізації професійної підготовки здобувачів вищої музично-педагогічної освіти під час цілісного засвоєння ними змісту комплексу музичних освітніх компонентів. Тож метою статті є теоретичне обґрунтування структурно-функціональної моделі формування професійної компетентності майбутніх учителів музичного мистецтва під час вивчення фахових дисциплін.

На думку сучасних учених, одним із найбільш ефективних для дослідження педагогічних процесів є метод моделювання – універсальний непрямий метод наукового пізнання, спрямований на вивчення об'єктів, безпосередній аналіз яких неможливий, ускладнений або недоцільний [4, с. 222]. Реалізація такого методу у нашому дослідженні уможливить висвітлення і теоретичний аналіз структури, форм, методів, засобів етапів та ефективності формування професійної компетентності майбутніх учителів музичного мистецтва під час вивчення фахових дисциплін шляхом створення структурно-функціональної моделі окресленого процесу.

У довідковій літературі термін «модель» схарактеризовано як «уявну чи матеріально реалізовану систему, яка відображає та відтворює об'єкт дослідження і здатна змінювати його так, що її вивчення дає нову інформацію про цей об'єкт» [2, с. 622].

На думку С. Вітвицької, модель є аналогією, проміжною ланкою між висунутими гіпотезами та їхньою експериментальною перевіркою у реальному педагогічному процесі [1, с. 33]. З погляду Н. Ничкало, модель – це схема для

пояснення освітнього процесу, спрямована на підвищення його ефективності [3, с. 19].

Модель формування професійної компетентності майбутніх педагогів, як зазначає Ю. Шапран, повинна містити систему компонентів, які висвітлюють об'єктивну і достатньо повну інформацію про специфіку фахової діяльності вчителів; структурні компоненти професійної підготовки здобувачів, методологічне забезпечення, а також педагогічні умови його ефективності [5, с. 41–42].

Враховуючи результати проведеного аналізу та виходячи з того, що формування професійної компетентності здобувачів вищої музично-педагогічної освіти є цілеспрямованим, педагогічно керованим процесом, спрямованим на розвиток їхнього особистісного потенціалу, а також опанування ними системи необхідних для здійснення фахової діяльності знань, умінь, навичок, досвіду, у нашому дослідженні модель формування професійної компетентності майбутніх учителів музичного мистецтва під час вивчення фахових дисциплін розглядаємо як комплексну цілісну динамічну систему, яка віддзеркалює і теоретично обґрунтовує структуру означеного процесу та складається з цільового, теоретико-методологічного, змістового, організаційно-процесуального й оцінно-результативного блоків (див. рис. 1). Розглянемо детальніше зміст виокремлених складових моделі.

Цільовий блок моделі висвітлює соціальне замовлення – потребу в професійно компетентних учителях музичного мистецтва; мету – формування професійної компетентності майбутніх учителів музичного мистецтва під час вивчення фахових дисциплін, а також такі завдання:

- 1) розвиток інтересу та позитивної мотивації здобувачів до опанування теоретичного і практичного змісту фахових дисциплін;
- 2) формування у майбутніх учителів музичного мистецтва професійних знань, умінь, навичок, практичного досвіду, рефлексії;
- 3) забезпечення необхідних умов для професійного становлення педагогів-музикантів.

Теоретико-методологічний блок моделі вміщує систему методологічних підходів і принципів, реалізація яких під час вивчення фахових дисциплін сприятиме формуванню професійної компетентності майбутніх учителів музичного мистецтва. До таких підходів ми віднесли системний, діяльнісний, особистісно орієнтований, культурологічний, аксіологічний, акмеологічний та компетентнісний. Їхнє використання детерміноване низкою чинників, з-поміж яких виділимо ключові: системний – необхідністю висвітлення сутності та змісту професійної компетентності педагогів-музикантів; діяльнісний – потребою у розвитку у здобувачів здатності до здійснення музично-освітньої діяльності на основі сформованої системи знань, умінь, навичок, досвіду; особистісно орієнтований – важливістю врахування під час навчання індивідуальних психологічних особливостей та природного потенціалу студентської молоді; культурологічний – у досягненні майбутніми вчителями музичного мистецтва високого рівня загальної, педагогічної та музичної культури; аксіологічний – потребою у формуванні ціннісних орієнтацій здобувачів; акмеологічний – забезпечення фахового розвитку майбутніх педагогів-музикантів, активізації у них прагнення до самовдосконалення та творчої діяльності; компетентнісний – необхідністю формування у студентської молоді професійних компетентностей та здатності до їхньої реалізації під час виконання музично-освітніх завдань.

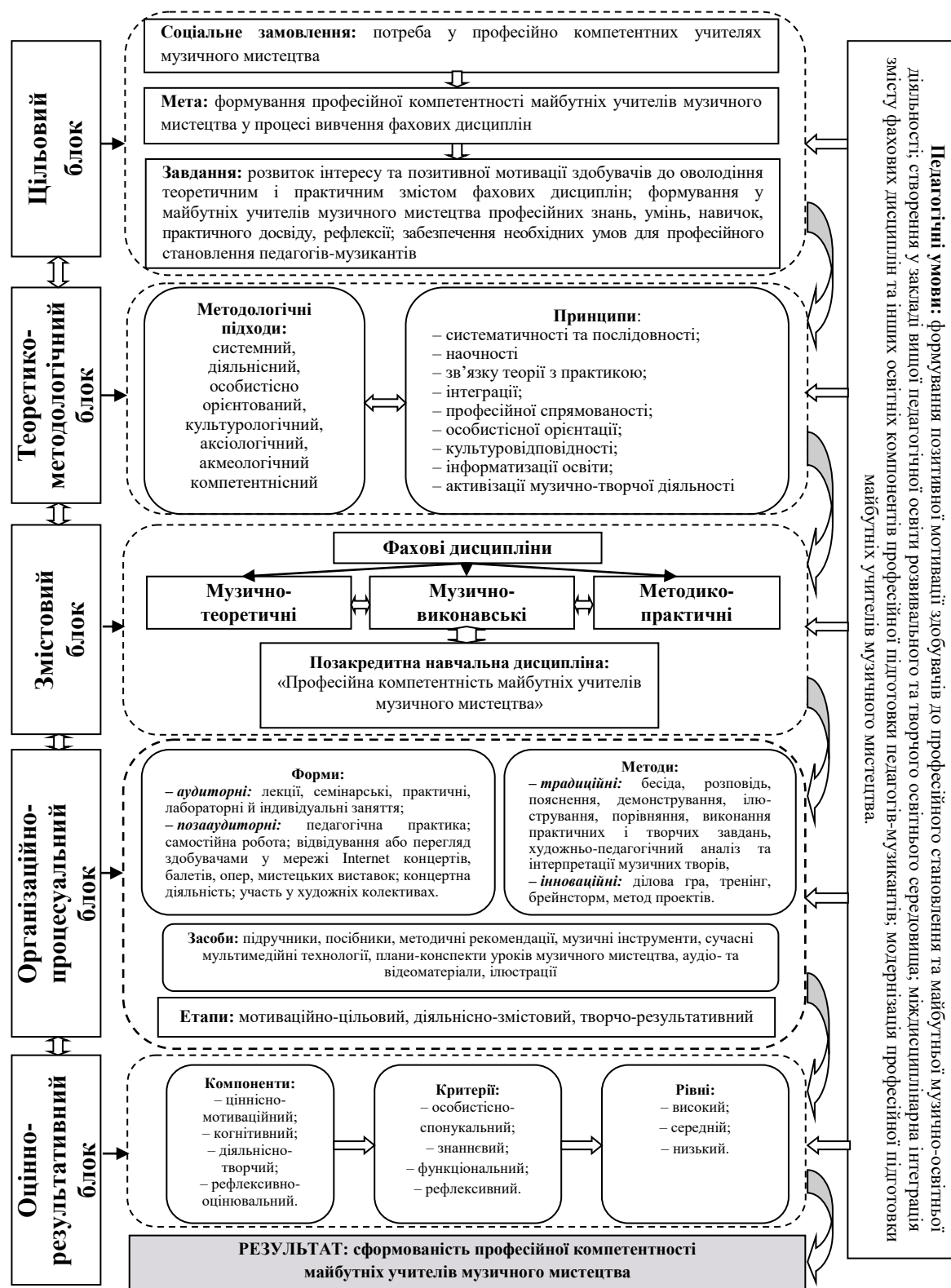

Рис. 1. Структурно-функціональна модель формування професійної компетентності майбутніх учителів музичного мистецтва у процесі вивчення фахових дисциплін

Окрім висвітлених методологічних підходів, формування професійної компетентності майбутніх учителів музичного мистецтва під час вивчення фахових дисциплін ґрунтується на сукупності педагогічних принципів: наочності, систематичності та послідовності, зв'язку теорії з практикою, інтеграції, професійної спрямованості, особистісної орієнтації, культуровідповідності, інформатизації освіти, активізації музично-творчої діяльності.

Змістовий блок моделі висвітлює сукупність фахових дисциплін, вивчення яких забезпечить формування професійної компетентності майбутніх учителів музичного мистецтва. Ураховуючи специфіку фахової діяльності педагога-музиканта у закладі загальної середньої освіти, до таких дисциплін ми віднесли музично-теоретичні (елементарна теорія музики, аналіз музичних творів та поліфонія, сольфеджіо, історія української та закордонної музики), музично-виконавські (інструментальні: основний музичний інструмент, додатковий музичний інструмент, оркестровий клас; вокальні: постановка голосу з елементами естрадного співу; диригентсько-хорові: хорознавство, хорове диригування, хоровий клас) та методико-практичні освітні компоненти (теорія і методика навчання мистецтв у школі: музичне мистецтво, інтегрований курс «Мистецтво»), музична інформатика, педагогічна практика (пропедевтична, навчально-педагогічна, переддипломна педагогічна).

Невід'ємною складовою змістового блоку авторської структурно-функціональної моделі визначили розроблену нами позакредитну навчальну дисципліну «Професійна компетентність майбутніх учителів музичного мистецтва», побудовану на основі інтеграції змісту фахових і психолого-педагогічних освітніх компонентів та спрямовану на узагальнення й удосконалення набутої здобувачами системи знань, умінь, навичок, досвіду, а також формування у них здатності до її практичного застосування під час виконання професійних завдань.

Організаційно-процесуальний блок моделі охоплює форми, методи, засоби та етапи її реалізації в освітньому процесі закладів вищої педагогічної освіти.

На нашу думку, успішне засвоєння здобувачами змісту фахових дисциплін і позакредитного освітнього компоненту «Професійна компетентність майбутніх учителів музичного мистецтва» уможливорює використання низки аудиторних і позааудиторних форм навчання. Так, ефективними аудиторними формами вважаємо лекції (проблемні лекції, лекції-дискусії, лекції-візуалізації, лекції-інформації, лекції-демонстрації); лабораторні, семінарські, практичні й індивідуальні заняття.

Чільне місце у формуванні професійної компетентності майбутніх учителів музичного мистецтва посідає позааудиторна навчальна діяльність. Тому, враховуючи специфіку підготовки педагогів-музикантів, під час вивчення фахових дисциплін пропонуємо використовувати такі позааудиторні навчальні форми: самостійна робота; педагогічна практика; концертні виступи; відвідування або перегляд здобувачами в інтернет-мережі концертів, опер, балетів, мистецьких виставок тощо; участь у художніх колективах.

Структурно функціональна модель формування професійної компетентності майбутніх учителів музичного мистецтва під час вивчення фахових дисциплін обумовлює застосування низки традиційних (бесіда, розповідь, пояснення, моделювання, демонстрування, ілюстрування, порівняння, виконання практичних і творчих завдань, художньо-педагогічний аналіз та інтерпретації музичних творів,

створення ситуації успіху тощо) та інноваційних методів навчання (ділова гра, тренінг, брейнсторм, метод проєктів). Крім того, для досягнення поставленої мети передбачено використання таких засобів: підручники, посібники, методичні рекомендації, музичні інструменти, плани-конспекти уроків музичного мистецтва, сучасні мультимедійні технології, ілюстрації, аудіо- та відеоматеріали тощо.

Втілення розробленої моделі в освітній процес закладів вищої педагогічної освіти детермінує послідовну реалізацію мотиваційно-цільового, діяльнісно-змістового та творчо-результативного етапів, кожен з яких обумовлює застосування комплексу механізмів. Приміром, метою мотиваційно-цільового етапу визначено формування позитивної мотивації здобувачів до професійного становлення та майбутньої музично-освітньої діяльності, а також створення у ЗВО сприятливого освітнього середовища.

Діяльнісно-змістовий етап передбачає модернізацію змісту фахових дисциплін, а також використання для їхнього вивчення описаних нами форм, методів і засобів; забезпечує посилення горизонтальної (між виокремленими музичними освітніми компонентами) та вертикальної міждисциплінарної інтеграції (з іншими дисциплінами циклу професійної підготовки педагогів-музикантів); обумовлює впровадження в освітній процес Кременецької обласної гуманітарно-педагогічної академії ім. Тараса Шевченка позакредитної навчальної дисципліни «Професійна компетентність майбутніх учителів музичного мистецтва».

Ключовим завданням творчо-результативного етапу є експериментальна перевірка ефективності розробленої моделі формування професійної компетентності майбутніх учителів музичного мистецтва під час вивчення фахових дисциплін.

Оцінно-результативний блок моделі відображає результат (сформованість професійної компетентності майбутніх учителів музичного мистецтва), компонентну структуру досліджуваного явища (ціннісно-мотиваційний, когнітивний, діялісно-творчий, рефлексивно-оцінювальний компоненти), а також критерії (особистісно-спонукальний, знанневий, функціональний, рефлексивний) та рівні його сформованості (високий, середній, низький).

Вагоме значення для досягнення прогнозованого результату відіграє комплекс педагогічних умов – невід’ємної складової спроектованої структурно-функціональної моделі формування професійної компетентності майбутніх учителів музичного мистецтва під час вивчення фахових дисциплін. Такими умовами визначили:

- формування позитивної мотивації здобувачів до професійного становлення та майбутньої музично-освітньої діяльності;
- створення у закладі вищої педагогічної освіти розвивального та творчого освітнього середовища;
- міждисциплінарна інтеграція змісту фахових дисциплін та інших освітніх компонентів професійної підготовки педагогів-музикантів;
- модернізація професійної підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва.

Отже, спроектована нами структурно-функціональна модель формування професійної компетентності майбутніх учителів музичного мистецтва під час вивчення фахових дисциплін як поєднання цільового (соціальне замовлення, мета, завдання), теоретико-методологічного (методологічні підходи та принципи), змістового (комплекс фахових дисциплін і позакредитний освітній компонент «Професійна компетентність

майбутніх учителів музичного мистецтва»), організаційно-процесуального (форми, методи, засоби, етапи реалізації моделі) й оцінно-результативного блоків (структура, критерії, рівні сформованості досліджуваного явища) є комплексною, цілісною, динамічною системою, спрямованою на підвищення ефективності фахової підготовки здобувачів вищої музично-педагогічної освіти.

Перспективним напрямом подальших наукових досліджень є висвітлення результатів експериментальної перевірки ефективності розробленої моделі формування професійної компетентності майбутніх учителів музичного мистецтва під час вивчення фахових дисциплін.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Вітвицька С. Основи педагогіки вищої школи: підручник за модульно-рейтинговою системою навчання для студентів магістратури. К.: Центр навчальної літератури, 2006. 384 с.
2. Енциклопедія освіти / Акад. пед. наук України; гол. ред. В. Г. Кремень. К.: Юрінком Інтер, 2008. 1036 с.
3. Ничкало Н. Трансформація професійно-технічної освіти України: монографія. Київ: Пед. думка, 2008. 200 с.
4. Цехмістрова Г. Основи наукових досліджень: навч. посіб. К.: Слово, 2004. 240 с.
5. Шапран Ю. Педагогічне моделювання у процесі формування професійної компетентності майбутнього вчителя біології. *Рідна школа*. 2012. Вип. 12. С. 39–43.

REFERENCES

1. Vitvytska, S. (2006). *Osnovy pedahohiky vyshchoi shkoly: pidruchnyk za modulno-reitynhovoioiu systemoio navchannia dlia studentiv mahistratury*. K.: Tsentr navchalnoi literatury [in Ukrainian].
2. *Entsyklopediia osvity (2008)*. / Akad. ped. nauk Ukrainy. V. H. Kremen (Ed.). K.: Yurinkom Inter [in Ukrainian].
3. Nychkalo, N. (2008). *Transformatsiia profesiino-tekhnichnoi osvity Ukrainy*. Kyiv: Ped. dumka [in Ukrainian].
4. Tsekhmistrova, H. (2004). *Osnovy naukovykh doslidzhen*. K.: Slovo [in Ukrainian].
5. Shapran, Yu. (2012). *Pedahohichne modeliuvannia u protsesi formuvannia profesiinoi kompetentnosti maibutnoho vchytelia biolohii*. *Ridna shkola, Issue 12, 39–43* [in Ukrainian].